

МІНІСТЭРСТВА АДУКАЦЫІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Установа адукацыі
“МАГІЛЁЎСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ УНІВЕРСІТЭТ імя А.А. КУЛЯШОВА”

Установа “ДЗЯРЖАЎНЫ АРХІЎ ГРАМАДСКІХ АБ’ЯДНАННЯЎ
МАГІЛЁЎСКАЙ ВОБЛАСЦІ”

**ГІСТОРЫЯ МАГІЛЁЎСКАГА
ДЗЯРЖАЎНАГА ЎНІВЕРСІТЭТА
(1913–1940 гг.)
ДАКУМЕНТЫ І МАТЭРЫЯЛЫ**

Аўтары-складальнікі:

А.Р. Агееў, К.М. Бандарэнка, В.П. Клімковіч

Магілёў 2008

УДК 378.4(476.4)(091)

ББК 74.58+74.03(2Б)

Г51

*Друкуецца па раішэнні рэдакцыйна-выдавецкага савета
УА “МДУ імя А.А. Куляшова”*

Пад агульнай рэдакцыяй
кандыдата гістарычных навук дацэнта *К.М. Бандарэнкі*

Рэцэнзенты:

доктар гістарычных навук прафесар *У.І. Салашэнка*;
кандыдат гістарычных навук дацэнт *І.А. Пушкін*

**Гісторыя Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта (1913 –
Г51 1940 гг.):** дакументы і матэрыялы / аўт.-склад.: А.Р. Агееў, К.М.
Бандарэнка, В.П. Клімковіч; пад агульн. рэд. К.М. Бандарэнкі. – Магілёў:
МДУ імя А.А. Куляшова, 2008. – 216 с.

ISBN 978-985-480-500-9.

У зборніку сабраны ўнікальныя дакументы, якія характарызуюць дасягненні і праблемы станаўлення не толькі Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта ў дарэвалюцыйны і міжваенныя перыяды, але і ўсёй вышэйшай школы. У храналагічным парадку архіўныя крыніцы паказваюць асаблівасці навучальнага працэсу і выхаваўчай работы, кадровай палітыкі і навуковай дзейнасці, стан матэрыяльнай базы і іншыя аспекты жыццядзейнасці навучальнай установы. Вялікую ўвагу складальнікі надалі паказу механізма кіравання ВНУ рэспублікі з боку цэнтральных і мясцовых дзяржаўных, партыйных органаў.

Адрасуецца навуковым работнікам, студэнтам, супрацоўнікам і ветэранам ўніверсітэта, краязнаўцам, навучэнцам, усім тым, хто цікавіцца гісторыяй педагагічнай адукацыі і гісторыяй Магілёўшчыны.

УДК 378.4(476.4)(091)

ББК 74.58+74.03(2Б)

ISBN 978-985-480-500-9

© Агееў А.Р., Бандарэнка К.М., Клімковіч В.П.,
складанне, 2008

© Афармленне. УА “Магілёўскі дзяржаўны
ўніверсітэт імя А.А. Куляшова”, 2008

© Установа “Дзяржаўны архіў грамадскіх
аб’яднанняў Магілёўскай вобласці”, 2008

Ад складальнікаў

Дакументы, падрыхтаваныя да друку, з'яўляюцца каштоўнай крыніцай аб часе, калі наша навучальная ўстанова рабіла першыя крокі да самасцвярджэння. Яны ў храналагічнай паслядоўнасці ахопліваюць час з пачатку ўзнікнення Магілёўскага настаўніцкага інстытута ў 1913 г. і да 1940 – апошняга перадваеннага года, арыгіналы дакументаў якога нам удалося адшукаць. Аснову выдання склалі крыніцы дзяржаўных архіваў Беларусі.

У зборніку, на наш погляд, сабраны унікальныя матэрыялы, большасць з якіх друкуецца ўпершыню. Яны адлюстроўваюць асаблівасці навучальнага працэсу і выхаваўчай работы, кадровай палітыкі і навуковай дзейнасці, стан матэрыяльнай базы і іншыя аспекты жыццядзейнасці навучальнай установы ў дарэвалюцыйны і міжваенны перыяды. Вялікую ўвагу складальнікі надалі раскрыццю механізма кіравання ВНУ рэспублікі з боку цэнтральных і мясцовых дзяржаўных, партыйных органаў. У гэтым сэнсе архіўныя крыніцы характарызуюць дасягненні і праблемы станаўлення не толькі педагагічнага інстытута ў Магілёве, але і ўсёй вышэйшай школы тых часоў.

Зборнік не прэтэндуе на паўнату і ўсебаковае асвятленне жыцця ўстановы гэтага перыяду. Пры адборы дакументаў мы імкнуліся, з аднаго боку, адлюстроўваць тыповыя для кожнага этапу бакі дзейнасці нашай навучальнай установы, а з другога – друкаваць крыніцы, якія раскрываюць рэдкія, а часам і выключныя бакі жыцця інстытута. Не ўсе аспекты кожнага з этапаў паказаны аднолькава поўна. Выклікана гэта як наяўнасцю саміх дакументаў, так і нашым жаданнем пазбегнуць банальных паўтораў. Так, напрыклад, пасля рэвалюцыі 1917 г. рэфармаванне вышэйшай школы ішло так імкліва, што некаторыя арганізацыйныя формы дзейнасці педагагічных устаноў працягваліся толькі два-тры гады. Нам уяўляецца немэтазгодным адлюстроўваць іх гісторыю так жа поўна, як гісторыю настаўніцкага або педагагічнага інстытутаў.

Усе крыніцы падаюцца на мове арыгіналаў, без выняткаў і выпраўленняў, з захаваннем асаблівасцей правапісу і афармлення папер бо самі гэтыя асаблівасці – цікавыя адбіткі сваёй эпохі. Такі падыход дапамагае раскрыць рысы, уласцівыя справаводства пачатку мінулага стагоддзя, захаванне формы зваротаў начальнікаў і падначаленых, найлепш аднавіць атмасферу тых часоў і атрымаць асалоду ад голасу эпохі. Толькі ў крыніцах, якія ўтрымліваюць звесткі, што адносяцца да тайны асабістага жыцця грамадзян, прапушчаны прозвішчы ўзгаданых у тэксе асоб.

Кожны з дакументаў мае ўказанне на месца захоўвання і сапраўднасці. Размешчаны яны ў храналагічным парадку па даце падпісання, напісання або публікацыі. Пры немагчымасці дакладнай даціроўкі ўстанаўлівалася прыблізная дата, якая вызначалася па змесце дакумента. Справавытворчы нумар пратаколаў размешчаны на тым жа месцы, што і ў арыгінале. Спосаб перадачы указаны толькі для дакументаў якія не з'яўляюцца машынапіснымі. У зборніку маецца спіс скарачаных слоў, імяны ўказальнік, пералік апублікаваных дакументаў.

Аўтары выказваюць шчырую падзяку супрацоўнікам Нацыянальнага гістарычнага архіва Беларусі, Нацыянальнага архіва Рэспублікі Беларусь, Дзяржаўнага архіва грамадскіх аб'яднанняў Магілёўскай вобласці, Дзяржаўных архіваў Гомельскай і Магілёўскай абласцей за дадзеную магчымасць работы і публікацыі матэрыялаў з іх фондаў, студэнтам гістарычнага факультэта, у тым ліку асабіста Юлі Васілеўскай, Ірыне Есялеўскай, Ганне Капытавай, Ганне Снапковай, Юлі Стэльмаковай, Кацярыне Шараевай, за дапамогу ў пошуку, наборы і вычытцы дакументаў падчас праходжання музейна-краязнаўчай практыкі і ў ходзе напісання курсавых работ.

Мы перакананы, што знаёмства з арыгінальнымі крыніцамі першых дзесяцігоддзяў жыцця нашай навучальнай установы дазволіць атрымаць не толькі цікавейшую гістарычную інфармацыю навуковым работнікам, студэнтам, супрацоўнікам і ветэранам універсітэта, краязнаўцам, навучэнцам, усім тым, хто цікавіцца гісторыяй педагагічнай адукацыі і Магілёўшчыны, але і стане штуршком і падставай для роздуму, абагульнення і выкарыстання гістарычнага вопыту.

Агееў А.Р., кандыдат гістарычных навук, дацэнт
Бандарэнка К.М., кандыдат гістарычных навук, дацэнт
Клімковіч В.П., дырэктар Дзяржаўнага архіва
грамадскіх аб'яднанняў
Магілёўскай вобласці

**Гісторыя Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта
імя А.А. Куляшова – люстэрка грамадска-палітычных
і культурных працэсаў XX ст.**

За амаль стагоддзе сваёй пачэснай і складанай гісторыі калектыў нашай установы рыхтаваў спецыялістаў у розных дзяржаўных утварэннях і пры розных палітычных рэжымах. Мяняліся дзяржавы і палітычныя курсы, а падрыхтоўка спецыялістаў для грамадства ў сценах нашай навучальнай установы працягвалася. Кожная эпоха пакінула свой след у гісторыі ўніверсітэта і захавала для нас сведчанні – унікальныя і непаўторныя дакументы, якія яскрава і без ментарскай надакучлівасці адлюстроўваюць працэсы і каларыт свайго часу.

Крыніцы першых гадоў станаўлення і развіцця ўніверсітэта, нажаль, не поўнасьцю захаваліся. Многія дакументы былі страчаны ў рэвалюцыйныя і ваенныя гады. Пісаліся яны, асабліва пасля рэвалюцыі 1917 г. і паміж дзвюма сусветнымі войнамі, часта на кепскай паперы, ва ўмовах перманентных пераўтварэнняў і адсутнасці зацверджаных бюракратычных інструкцый, пры вострым дэфіцыце адукаваных спецыялістаў. Разабрацца ў прычынах іх з’яўлення, значэнні, абавязковасці ці рэкамендацыйнасці і іншых асаблівасцях цяжка без разумення паслядоўнасці рэформ народнай адукацыі, схем падпарадкавання інстытута і агульных палітычных працэсаў тых часоў.

Першая ў найменнях назва нашай навучальнай установы – **“Магілёўскі настаўніцкі інстытут”**. Створаны ён быў у 1913 г. у сувязі з вострым недахопам кваліфікаваных настаўнікаў у беларускіх губернях у пачатку XX ст. Ва ўмовах хуткага пашырэння сеткі пачатковых школ і слабаразвітай сістэмы падрыхтоўкі педагагічных кадраў Віленскі настаўніцкі інстытут не мог забяспечыць патрэбы краю. Жыццё выводзіла гэтую праблему ў разрад першачарговых. Магілёўскія губернскія і гарадскія ўлады з 1909 г. рабілі пэўныя захады дзеля таго, каб дамагчыся адкрыцця інстытута ў горадзе. Летам 1913 г. было канчаткова вырашана адкрыць 1 ліпеня 1913 г. у г. Магілёве настаўніцкі інстытут “з гарадскім пры ім вучылішчам”.

Першы раз педагагічны савет новай навучальнай установы быў скліканы 28 жніўня. Правілы паступлення, пералік уступных экзаменаў і іх праграм зацвердзілі па ўзоры Віленскага хрысціянскага, Маскоўскага і Віцебскага настаўніцкіх інстытутаў. У інстытут прымаліся асобы мужчынскага полу праваслаўнага веравызнання ад 16 да 25 гадоў. Для яўрэяў з 1875 г. у Вільні існаваў спецыяльны яўрэйскі настаўніцкі інстытут. Быў распрацаваны неблагі праект будынка інстытута, які міністэрства зацвердзіла ў сакавіку 1914 г. Але неўзабаве пачалася першая сусветная вайна, і будаўніцтва так і не пачалося [13, с. 11, 17, 25-27].

Урачыстае адкрыццё інстытута адбылося 1 кастрычніка 1913 г. З пратакола Педагагічнага Савета, які быў праведзены ў гэты дзень, бачна, што “побуждаемый и воодушевляемый патриотическим чувством, в исключительную минуту открытия нового учебного заведения, под сенью Покрова Пресвятой Богородицы, Педагогический Совет на предложение г. Председателя ходатайствовать о присвоении наименования Романовский в честь Царствующего Дома отозвался особо сердечным сочувствием”. Пад пастановай паставілі свае подпісы дырэктар і выкладчыкі інстытута. З улікам дастаткова вялікадзяржаўных палітычных поглядаў дырэктара і панаваўшых грамадскіх настрояў такі зварот выглядаў цалкам натуральным. Але вышэйстаячыя органы Міністэрства народнай асветы прызналі хадайніцтва назвы такім ганаровым званнем інстытута, які толькі становіцца на ногі, заўчасным [13, с. 19-20].

Адкрыццё Магілёўскага настаўніцкага інстытута стала значным крокам у паляпшэнні падрыхтоўкі педагагічных кадраў паўночна-заходняга краю, важным фактарам у культурным і грамадскім жыцці горада. Магілёў стаў другім горадам на тэрыторыі сучаснай Беларусі і 27–32-м у тагачаснай Расійскай імперыі, у якім пачаў дзейнічаць настаўніцкі інстытут. За непрацяглы час настаўніцкія інстытуты былі адкрыты таксама ў Віцебску (1910 г.), Смаленску (1912 г.) і Мінску (1914 г.). У гэтыя гады ў Расіі засноўвалася па шэсць устаноў падобнага тыпу. Праблема недахопу кваліфікаваных настаўнікаў пачала паступова вырашацца.

У гады першай сусветнай вайны інстытут меў цяжкасці з наборам студэнтаў і памяшканнем. Частка калектыву была мабілізавана на фронт. Тым не менш, інстытут працягваў рыхтаваць настаўнікаў. Сфарміраваны пасля Лютаўскай рэвалюцыі 1917 г. Часовы ўрад ужо летам дазволіў прымаць у настаўніцкія інстытуты асоб як мужчынскага, так і жаночага полу. Набор 1917 г. прайшоў па адпрацаванай раней схеме. Пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі ў студзені 1918 г. заняткі ў інстытуце аднавіліся. Але ў сакавіку горад быў заняты польскімі ўзброенымі фарміраваннямі, якіх у маі змянілі германскія войскі. Цяпер адміністрацыя інстытута прасіла дазволу і ўзгадняла свае рашэнні з акупацыйнымі ўладамі. Пасля ўступлення ў Магілёў 31 кастрычніка 1918 г. войск Чырвонай Арміі і пераходу ўлады да губернскага рэвалюцыйнага камітэта дзейнасць інстытута каардынавалася ўжо з органамі савецкай улады. Дзякуючы велізарным намаганням, самаадданай працы супрацоўнікаў, інстытут не прыпыніў сваёй дзейнасці ні ў рэвалюцыйных умовах 1917 г., ні падчас грамадзянскай вайны.

Рэвалюцыя прывяла да кардынальных пераўтварэнняў у грамадстве, у тым ліку і ў сферы адукацыі. У адпаведнасці з пастановай Усерасійскага з’езда работнікаў настаўніцкіх інстытутаў напрыканцы 1918 г. Магілёўскі настаўніцкі інстытут быў пераўтвораны ў **“Магілёўскі Педагагічны Інстытут”** – вышэйшую навучальную ўстанову з чатырохгадовым

тэрмінаў навучання. У склад яе супрацоўнікаў увайшлі лепшыя выкладчыкі навучальных устаноў г. Магілёва, таксама былі запрошаны спецыялісты з іншых гарадоў Расіі, у тым ліку і сталічных. Інстытут меў 3 аддзяленні і рыхтаваў настаўнікаў школ першай і другой ступені, а таксама работнікаў дашкольных устаноў. Настаўнікаў для школ другой ступені вучылі на фізіка-матэматычным, сацыяльна-гістарычным, біялагічным, літаратурна-мастацкім і геаграфічным цыклах. Кіраўніцтва інстытута ў 1919 г. прыняло абгрунтаваную, але, відавочна, не разлічаную на ўмовы грамадзянскай вайны праграму развіцця новай установы.

Тым часам у Маскве ў 1919 г. была зацверджана чарговая рэарганізацыя: педагагічныя інстытуты пераўтвараліся ў інстытуты народнай адукацыі з больш шырокім профілем выпускаемых спецыялістаў. Яны ў залежнасці ад матэрыяльнай базы, патрэбнасці рэгіёнаў, наяўнасці выкладчыцкіх кадраў маглі мець да пяці аддзелаў і таксама адносіліся да вышэйшых навучальных устаноў. Усяго на Беларусі на базе педагагічных інстытутаў былі створаны тры такія ўстановы: у Магілёве, Віцебску і Мінску.

У іх рыхтаваліся перш-наперш педагогі, а таксама бібліятэкары, газетныя і клубныя работнікі, агітатары, кіраўнікі мастацкай самадзейнасці і г.д. Інстытуты, у тым ліку і Магілёўскі, адыгралі значную ролю ў падрыхтоўцы выкладчыкаў, станаўленні вышэйшай школы нашай краіны.

У кастрычніку 1919 г. **“Магілёўскі Інстытут Народнай Адукацыі”** быў адкрыты з чатырма аддзелаў: 1) дашкольным, 2) па падрыхтоўцы выкладчыкаў для школ I ступені, 3) па падрыхтоўцы выкладчыкаў для школ

II ступені, 4) па падрыхтоўцы інструктараў працоўных працэсаў. Ва ўмовах грамадзянскай вайны калектыў інстытута “увесь час змагаўся з велізарнымі, часта непераадольнымі перашкодамі”. Сярод паступіўшых студэнтаў была “маса асоб без усялякай падрыхтоўкі”. З-за цяжкасцяў жыцця ў прыфрантавым горадзе, бядоўнага матэрыяльнага стану, сацыяльнай няпэўнасці і іншых прычын назіралася вялікая цяжасць кадраў.

Летам 1921 г. жыццё Магілёўскага Інстытута Народнай Адукацыі паступова ўваходзіла ў каляіну. Вучэбны працэс нармалізаваўся, умацавалася матэрыяльная база. Але менавіта ў гэты час пачалася чарговая рэарганізацыя ў сістэме народнай адукацыі: Інстытуты Народнай Адукацыі пераўтвараліся або ў практычныя інстытуты, або ў педагагічныя тэхнікумы. У Мінску, як цэнтры краю, планавалася ўтварыць педфак, а ў Гомелі, як цэнтры губерні, – практычны інстытут, у Магілёве, як павятовым горадзе, – педтэхнікум.

Гомельскія губернскія ўлады дамагаліся ўтварэння практычнага інстытута ў Гомелі, але перспектыва пераўтварэння інстытута ў тэхнікум не задавальняла ні выкладчыкаў, ні студэнтаў. Савет інстытута прызнаў

магчымым і неабходным існаванне практычнага інстытута ў Магілёве, інфармаваў аб гэтым цэнтральныя ўлады, запрашаў дэлегата “цэнтра” ў Магілёў для азнаямлення з сітуацыяй на месцы. Каля 200 студэнтаў напісалі заявы з просьбай перавесці іх у Практычны Інстытут Народнай Адукацыі.

Самаахвярная і энергічная барацьба калектыву інстытута з губернскімі ўладамі прывяла да перамогі, і ён застаўся ў Магілёве. На пасяджэнні яго Савета 3 кастрычніка 1921 г. у адпаведнасці з рашэннем “Глаўпрафобра”, з улікам таго, што інстытут мае “лепшыя ў губерні выкладчыцкія кадры”, было абвешчана аб адкрыцці Практычнага Інстытута ў Магілёве. Але мець уласную пазіцыю ў тых часы было небяспечна. Старшыня Савета інстытута Я.В. Бычкоў быў нават часова заключаны пад варту Губчэка. Так пачаў дзейнічаць **“Магілёўскі Практычны Інстытут Народнай Адукацыі”** [13, с. 57-58].

Практычныя інстытуты, як новая форма падрыхтоўкі кваліфікаваных кадраў, заставаліся вышэйшымі навучальнымі ўстановамі і падпарадкоўваліся цэнтральным уладам у Маскве. Мэтай іх дзейнасці была падрыхтоўка “на навуковай аснове і адпаведных тэхнічных, прыродазнаўчых, педагагічных і эканамічных дысцыплін высокакваліфікаваных практычных дзеячаў”, неабходных канкрэтнаму рэгіёну. Адметнасцю іх вучэбных планаў стала шырокае прымяненне практычных, лабараторных работ і практыкі студэнтаў.

З заканчэннем грамадзянскай вайны становішча вышэйшай школы краіны не палепшылася. Востры фінансавы, сацыяльна-эканамічны крызіс, высокія тэмпы інфляцыі паставілі многія інстытуты на мяжу выжывання. Кіраўніцтва дзяржавы зразумела, што яно не ў стане ўтрымліваць вялікую колькасць ВНУ. У ліпені 1923 г. СНК СССР прыняў дэкрэт “Аб закрыцці і рэарганізацыі некаторых вышэйшых навучальных устаноў”. Да новага навучальнага года Магілёўскі інстытут перадаў сваю матэрыяльную базу Магілёўскаму педтэхнікуму. Туды была пераведзена частка выкладчыкаў, студэнты падрыхтоўчага аддзялення і першага курса. Старшакурснікі атрымалі магчымасць працягнуць вучобу на педагагічным факультэце Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта [12, с. 61].

Развіццё ў 20-я гг. школьнай сеткі і рост колькасці навучальных устаноў запатрабаваў ужо ў канцы 1920-х гг. тэрміновага паляпшэння сістэмы падрыхтоўкі педагагічных кадраў. У 1930 г. было прынята рашэнне аб аднаўленні педінстытутаў у Магілёве і Віцебску, стварэнні яго ў Гомелі. На базе педфака БДУ у 1931 г. адкрыўся педінстытут імя А.М. Горкага ў Мінску. У адпаведнасці з пастановай 1 кастрычніка 1930 г. распачаў дзейнасць і **“Магілёўскі дзяржаўны педагагічны інстытут”** у складзе гісторыка-эканамічнага і літаратурна-лінгвістычнага аддзяленняў [5, л. 81].

Матэрыяльную базу інстытута прыходзілася ствараць нанова. Не было вучэбных праграм, абсталявання для кабінетаў, не хапала падручнікаў і дапаможнікаў, шмат студэнтаў жыло на кватэрах і ў падвальных памяшканнях. Паступова намаганнямі калектыву інстытута пры дапамозе мясцовых уладаў сітуацыя паляпшалася. У наступным 1931 г. інстытут атрымаў трохпавярховы будынак па вул. Ленінскай, 35. У ім былі адкрыты вячэрняе і завочнае аддзяленні.

У 1932 г. кіраўніцтва БССР абмеркавала і зацвердзіла план рэарганізацыі педагагічных інстытутаў рэспублікі, у тым ліку пераўтварэнне Магілёўскага педінстытута ў аграрна-педагагічны, а Віцебскага і Гомельскага – у індустрыяльна-педагагічныя. Структурна гэта перш-наперш азначала падрыхтоўку ў Магілёве на літаратурна-лінгвістычным аддзяленні настаўнікаў беларускай мовы і літаратуры [12, с. 99, 105]. Пацвярджэння рэальнага рэфармавання Магілёўскага педінстытута ў **“Магілёўскі аграрна-педагагічны інстытут”** у дакументах інстытута, якія захоўваюцца ў фондах магілёўскіх архіваў, намі не знойдзена. Аналіз выпускных фатаграфій 30-х гг., якія дайшлі да нас з даваенных гадоў і знаходзяцца ў музеі гісторыі Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А.А. Куляшова, таксама не выявіў факта перайменавання [1].

У музеі гісторыі нашага ўніверсітэта на фотаздымках выпускных курсаў 1933 – 1937 гг. прыцягваюць да сябе ўвагу назвы ўстановаў, якую заканчвалі студэнты: “...выпуск... Магілёўскага педінстытута імя М.М. Пакроўскага” [1]. У афіцыйных паперах інстытута за 1933 – 1936 гг. назва “Магілёўскі педагагічны інстытут імя М.М. Пакроўскага” пры наркамаце Адукацыі таксама сустракаецца даволі часта.

У навуковых публікацыях гэты факт доўгія гады ігнараваўся. Галоўнымі прычынамі яго ігнаравання былі не навукова-даследчыя складанасці, а палітычныя матывы. М.М. Пакроўскі быў выдатным савецкім дзяржаўным, партыйным і грамадскім дзеячам і буйным гісторыкам. Выпускнік Маскоўскага Імператарскага ўніверсітэта напачатку сваёй навуковай кар’еры быў ліберальным выкладчыкам, затым стаў прыхільнікам “легальнага марксізму” і ў красавіку 1905 г. уступіў у РСДРП. З 1907 г. артыкулы Пакроўскага пачалі публікавацца ў “Энцыклапедычным слоўніку «Гранат»” і калектыўнай 9-томнай “Гісторыі Расіі ў XIX ст.”, якую выдавалі выпускнікі магілёўскай гімназіі браты Аляксандр і Ігнат Гранат.

Актыўны ўдзельнік кастрычніцкага ўзброенага паўстання ў Маскве пасля перамогі стаў адным з арганізатараў савецкай навукі і вышэйшай

адукацыі, вядучым спецыялістам і аўтарытэтам у гісторыі. У канцы 1920-х гг. “гістарычная школа Пакроўскага” стала дамінаваць у савецкай гістарычнай навуцы. Ён займаў каля 20 пасадак. Грамадскі і навуковы аўтарытэт вучонага быў непакінутым.

Гісторык-марксіст смела выкрываў імперскія і шавіністычныя стэрэатыпы дарэвалюцыйнай гістарычнай навуцы. Парадаксальны і дасціпны ў сваіх выказваннях, Пакроўскі сцвярджаў, што “Велікаросія пабудавана на касцях іншародцаў”. Ён імкнуўся выкрываць знешнюю і ўнутраную палітыку кіруючых класаў Расійскай імперыі, канцэнтруючы ўвагу на негатыўных аспектах рускай гісторыі, якія раней часцяком замоўчваліся. Расійскія манархі, у тым ліку Іван IV і Пётр I, палкаводцы, дзяржаўныя і царкоўныя дзеячы, дыпламаты па-бальшавіцку сатырычна і гратэскава паказваліся ў працах Пакроўскага як эгаістычныя, жорсткія, абмежаваныя асобы [2].

Пасля смерці Пакроўскага 10 красавіка 1932 г. урна з яго прахам была ўрачыста змешчана ў Крамлёўскай сцяне на Краснай плошчы. Для ўшанавання памяці буйнога савецкага гісторыка яго імя было прысвоена і Магілёўскаму педагагічнаму інстытуту. У паперах верасня – лістапада 1932 г. ячэйкі КПБ Магілёўскага педінстытута імя гісторыка ў назве ўстановы сустракаецца часта. Так, у зборніку апублікавана “Сацумова паміж Магілёўскім педінстытутам імя М.М. Пакроўскага і Віцебскім індустрыяльна-педагагічным інстытутам” на 1933 г., якая захоўваецца ў пратаколах бюро партыячэйкі сярод лістападаўскіх папер 1932 г. Усё гэта дазваляе сцвярджаць, што да восені 1932 г. Магілёўскі педагагічны інстытут ужо быў названы ў гонар буйнейшага савецкага гісторыка.

У сярэдзіне 1930-х гг. у савецкай гістарычнай навуцы пачаўся пераход ад інтэрнацыяналістычнай (нават нігілістычнай, у дачыненні да расійскай гісторыі парадэгмы) да савецкай дзяржаўна-патрыятычнай канцэпцыі. У афіцыйнай прапагандзе пачалося ўсхваленне асобных перыядаў расійскага мінулага. Правадыр “прагрэсіўных сіл усяго чалавецтва” шмат у чым абапіраўся на палітычную практыку Івана Грознага і Пятра Першага, якіх за некалькі год да гэтага развенчаў Пакроўскі.

Пасмяротна Пакроўскі быў абвінавачаны ў “антымарксізме і ачарненні гісторыі Расіі”. Пасля крытычнага выступлення Сталіна ў 1936 г. пачалася кампанія крытыкі поглядаў нябожчыка. Школа гісторыка была абвешчана “базай шкоднікаў, шпіёнаў і тэрарыстаў, якія спрытна маскіраваліся пры дапамозе шкодных антыленінскіх гістарычных канцэпцый”. Амаль усе вучні Пакроўскага адракліся ад сваіх поглядаў. Большая частка навукоўцаў школы была рэпрэсавана.

Па меры ўзмацнення барацьбы з “ворагамі народа” ў інстытуце абвастраліся праблемы выкладання гістарычных дысцыплін. Выключэнні з партыі, звальненні з працы і арышты гісторыкаў прывялі да таго, што ў

1935 востра не хапала, а ў 1936 – 1938 гг. практычна не засталася сваіх лектараў-гісторыкаў. Неўкамлектаванасць кадрамі прыводзіла да зрыву заняткаў, вычыткі лекцый іншагароднімі, у тым ліку леныградскімі, выкладчыкамі. З-за знішчэння “шкодніцкіх кніг ворагаў народа” востра не хапала гістарычнай літаратуры. Да таго ж шэраг лекцыйных гістарычных курсаў, якія раней вычыталі так званыя “ворагі народа”, перачытваўся нанова.

Не выклікае здзіўлення той факт, што ва ўмовах усеагульнай палітычнай істэрыі і шпіёнаманіі другой паловы 1936 г. імя Пакроўскага, якое яшчэ шырока выкарыстоўвалася вясной у афіцыйных паперах інстытута, пачынае знікаць. Некалькі даўжэй яно захоўваецца на афіцыйных вуглавых штампах і пячатках, якія папросту не змаглі хутка замяніць [8, л. 4, 5].

У пачатку першай паловы 1937 г. былы гонар савецкай навукі быў канчаткова развенчаны. Імя гісторыка на дзесяцігоддзі стала сімвалам адхілення ад правільнага курсу ў гістарычнай навукі.

Пакуль мяняліся імёны інстытута, жыццё не стаяла на месцы. У 1934 г. было прынята рашэнне аб пераўтварэнні аддзяленняў інстытута ў профільныя факультэты з чатырохгадовым тэрмінам навучання. Такіх напачатку было ўтворана тры: гістарычны, геаграфічны, мовы і літаратуры (рускае і беларускае аддзяленні). З 1934 г. выкладчыкі і студэнты пачалі геаграфічнае, гістарычнае і фальклорнае вывучэнне Магілёўскага рэгіёна. Да 1935 г. толькі на дзённым аддзяленні колькасць студэнтаў вырасла да 800 чалавек [3, с. 14, 15]. У гэтым годзе ўсім грамадзянам СССР, якія скончылі сярэдняю школу і здалі іспыты, было дадзена права паступлення ў ВНУ незалежна ад іх сацыяльнага паходжання. Стыпендыя цяпер таксама залежала ад поспехаў у вучобе, а не паходжання. У наступным годзе пры інстытуце былі арганізаваны аднагадовыя курсы для падрыхтоўкі настаўнікаў (5 – 7 класаў).

У 1937 г. пры педагагічным ствараецца настаўніцкі інстытут з двухгадовым тэрмінам навучання, які рыхтаваў настаўнікаў для няпоўнай сярэдняй школы, а ў наступным годзе была адкрыта аспірантура. Напачатку 1940-х гг. на дзённы і завочны аддзяленнях навучалася больш за 2 тысячы студэнтаў. Побач з вучэбным корпусам быў пабудаваны інтэрнат, мелася вялікая бібліятэка, спартыўная зала і стралковы цір, добра абсталяваныя кабінеты і лабараторыі. У такіх абставінах у 1940 г. было вырашана ўрачыста адсвяткаваць дзесяцігоддзе педагагічнага інстытута.

Пры падрыхтоўцы да юбілею, у адпаведнасці з практыкай і модай таго часу, зноў узнікла ідэя прысваення ўстанове імя Героя Сацыялістычнага Будаўніцтва, рэвалюцыйнага ці савецкага дзеяча. Краіна любіла культываваць сваіх герояў. Прапанова аб прысваенні інстытуту імя вядомага вучонага, даследчыка Арктыкі, надзвычай папулярнай у гэтыя гады асобы

І.Д. Папаніна знайшла водгук як сярод студэнтаў і супрацоўнікаў інстытута, так і ў партыйных кабінетах.

Бюро Магілёўскага гарадскога камітэта партыі на сваім пасяджэнні 29 мая 1940 г., заслухаўшы даклад дырэктара МПІ Кірылава, пастанавіла “падтрымаць меркаванне партарганізацыі і студэнтаў Магілёўскага

педінстытута... прасіць Вярхоўны Савет БССР прысвоіць Магілёўскаму педінстытуту імя таварыша Папаніна” [4, л. 363-364]. Прэзідыум Вярхоўнага Савета Беларускай ССР 23 чэрвеня 1940 г. па просьбе студэнтаў і прафесарска-выкладчыцкага саставу калектыву прыняў указ “**Аб прысваенні Магілёўскаму дзяржаўнаму педагагічнаму інстытуту імя тав. І.Д. Папаніна**” [14, с. 304].

Выбар калектывам інстытута, які размяшчаецца ў Магілёве, імя вядомага палярнага даследчыка не падаецца выпадковым. Вельмі папулярнымі ў даваенныя гады былі лётчыкі і палярнікі. Іван Дзмітрыевіч Папанін з 1917 г. на баку Чырвонай Арміі ўдзельнічаў у баявых аперацыях ва Украіне і ў Крыме. У 1932 – 1935 гг. ён быў начальнікам палярных станцый. Паветраная экспедыцыя на чале з О.Ю. Шмітам 21 мая 1937 г. высадзіла ў раёне Паўночнага полюса чацвярых палярнікаў і 10 т груза. Папанін і яго паплечнікі на першай навукова-даследчай станцыі “Паўночны полюс-1” 9 месяцаў знаходзіліся на льдзіне ў цэнтры Арктыкі. Крыга з даследчыкамі дрэйфавала ад полюса на паўднёвы захад. За паспяховае кіраўніцтва ў 1937 г. станцыяй “Паўночны полюс-1” і навукова-даследчую працу Івану Дзмітрыевічу было прысвоена званне Героя Савецкага Саюза. У 1940 г. Папанін узначаліў экспедыцыю па вываду з лядовага палону ледакольнага парахода “Георгій Сядоў”, за што быў узнагароджаны другой Зоркай Героя Савецкага Саюза. Ён стаў адным з пяці Герояў, якім яшчэ да пачатку Вялікай Айчыннай вайны гэтае званне было прысвоена двойчы.

У пачатку Вялікай Айчыннай вайны Магілёўскі педагагічны і настаўніцкі інстытуты планавалася эвакуіраваць на Урал у г. Чалябінск. Але вывезці калектыў і абсталяванне не ўдалося. На тры гады акупацыі Магілёва нацысцкімі захопнікамі заняты ў інстытуце прыпыніліся. Пасля вызвалення Магілёва ў адпаведнасці з пастановай № 423 Савета Народных Камісараў Беларускай ССР ад 24 ліпеня 1944 г. ён пачынаў нанова сваю дзейнасць у складзе гістарычнага, мовы і літаратуры і геаграфічнага факультэтаў [9, л. 1].

Адраджэнне інстытута адбывалася ў вельмі складаных умовах. Перададзеныя будынкі былі ў гады вайны моцна пашкоджаны і патрабавалі

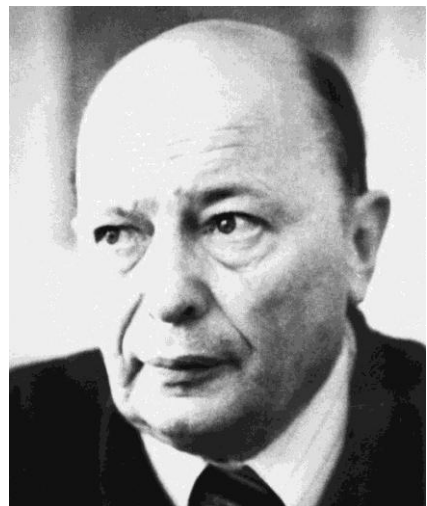
рамонту. Не хапала абсталявання, падручнікаў, кадраў. Тым не менш, 16 лістапада рэгулярныя заняткі аднавіліся. Павольна, з вялікімі цяжкасцямі, але няўхільна навукова-педагагічная дзейнасць інстытута набірала абароты.

У пасляваенных дакументах 40 – пачатку 50-х гг. інстытут паранейшаму носіць імя Папаніна, але імя знакамітага палярніка ў афіцыйнай перапісцы ўказваецца ўсё радзей, а потым знікае зусім. Ні магілёўскія даследчыкі, ні супрацоўнікі Нацыянальнага архіва Рэспублікі Беларусь афіцыйнага рашэння аб перайменаванні інстытута знайсці не змаглі. Раствумаючы сітуацыю дапамог наш зварот да ўказа Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР ад 11 верасня 1957 г., які ўзаконіў тую практыку перайменавання, што склалася ў гэты час. У пастанове было прызнана неабходным прыпыніць практыку прысваення населеным пунктам, прадпрыемствам, установам, калгасам... імён дзяржаўных, грамадска-палітычных асоб, дзеячаў навукі і культуры “**пры іх жыцці**” і было прызнана мэтазгодным перайменаваць вобласці, гарады... установы і арганізацыі, “якім прысвоены імёны **яшчэ жывых** [вылучана намі. – А.А.] дзяржаўных і грамадскіх дзеячаў” [15].

Указ, які быў накіраваны перш-наперш супраць “антыпартыйнай групы” Молатава, Кагановіча і іншых, юрыдычна замацаваў падставы і аргументацыю перайменаванняў сярэдзіны 1950-х гг. Зразумела, што ў тых гістарычных умовах калектыў педінстытута не мог пакінуць у назве ўстановы імя вучонага, які плённа працаваў у Акадэміі навук СССР. У навукавай літаратуры ў сувязі з адсутнасцю знойдзенага афіцыйнага рашэння або пастанаўлення аб змене назвы была прынята ўмоўная дата адваротнага перайменавання – 1953 г. [13, с. 124]. Сапраўды, у афіцыйных дакументах – перапісцы, актах, пратаколах, справаздачах, на бланках інстытута – у 1954 – 1955 гг. імя Папаніна ўжо адсутнічае.

За першыя дзесяць пасляваенных гадоў інстытут падрыхтаваў 3500 настаўнікаў. У ім працавалі факультэты фізіка-матэматычны, мовы і літаратуры, гістарычны і геаграфічны. У 1958 г. быў адкрыты яшчэ адзін факультэт – педагогікі і методыкі пачатковага навучання. У 1959 г. завершана будаўніцтва інтэрната са сталаўкай па вул. Ленінскай, а ў 1971 г. пабудаваны новы вучэбны корпус, сталовая і спартыўны комплекс, а пазней і новы інтэрнат па вул. Касманаўтаў.

У 1978 г. калектыў педінстытута рыхтаваўся адсвяткаваць сваё 60-годдзе. Але пытанне аб прысваенні інстытуту пачэснага імя не разглядалася. Не абмяркоўвалася ні на саветах ВНУ, ні на пасяджэннях партыйнага камітэту [10; 11]. Нягледзячы на адсутнасць ініцыятывы знізу, у 1978 г. МДП у трэці раз у сваёй гісторыі атрымаў ганаровае імя, на гэты раз

– Аркадзя Куляшова. Нягледзячы на адсутнасць ініцыятывы знізу, трэба прызнаць, што з пункту гледжання савецкай ідэалогіі і практыкі падставы для надання імя Аркадзя Куляшова педагагічнаму інстытуту былі амаль бездакорнымі: народны паэт БССР, беларус, ураджэнец Магілёўшчыны, савецкі патрыёт, які, да таго ж, пазбег рэпрэсій і меў практычна ідэальную біяграфію...

Аркадзь Куляшоў нарадзіўся ў сям’і настаўнікаў 6 лютага 1914 г. у в. Саматэвічы. У 1931 – 1933 гг. паэт вучыцца на літаратурным факультэце Беларускага вышэйшага педагагічнага інстытута. Пасля вучобы працаваў у рэдакцыі газеты “Чырвоная змена” (1934), на Беларускім радыё (1934 – 1936), літкансультантам у кабінэце маладога аўтара пры СП БССР (1936 – 1937), на фронце ў армейскай газеце “Знамя Советов” (1941 – 1943), у Беларускім штабе партызанскага руху (1943 – 1945). Пасля вайны ён працуе рэдактарам газеты “Літаратура і мастацтва”, начальнікам сцэнарнага аддзела, галоўным рэдактарам кінастудыі “Беларусьфільм”. Узнагароджаны двума ордэнамі Леніна, ордэнам Чырвонага Сцяга, двума ордэнамі Працоўнага Чырвонага Сцяга, медалямі.

Агульнапрызнаным лічыцца, што ў другой палове 30-х гг. А. Куляшоў напісаў шэраг твораў пра маладое пакаленне савецкіх людзей, шчырых у сваім імкненні аддаць сілы Бацькаўшчыне, верных у сяброўстве. Ва ўмовах франтавога жыцця за незвычайна кароткі час Куляшоў здолеў напісаць выдатныя мастацкія творы, якія паказваюць духоўны свет людзей у ваенных выпрабаваннях, раскрываюць моц народнага духу. Плённа займаўся наш зямляк і перакладчыцкай дзейнасцю як класічных, так і сучасных аўтараў. У пачатку лютага 1978 г. ураджэнец Магілёўшчыны, класік беларускай савецкай літаратуры памёр.

Савет Міністраў Беларускай ССР 8 верасня прыняў пастанову № 272 “Аб увекавечанні памяці народнага паэта Беларусі Аркадзія Аляксандравіча Куляшова”. Пастанова прадпісвала прысвоіць імя паэта Магілёўскаму дзяржаўнаму педагагічнаму інстытуту і Саматэвіцкай сярэдняй агульнаадукацыйнай школе Касцюковіцкага раёна Магілёўскай вобласці. З гэтага часу ўстанова афіцыйна пачала называцца **“Магілёўскі дзяржаўны педагагічны інстытут імя А.А. Куляшова”**.

З 1980 г. у інстытуце былі створаны факультэты дашкольнага выхавання, зараз – педагогікі і псіхалогіі дзяцінства, пачатковай ваеннай падрыхтоўкі і фізічнага выхавання, у 1990 г. – біялагічны, цяпер – прыродазнаўства, у 1997 г. – факультэт давузаўскай падрыхтоўкі і прафарыентацыі. У снежні 1991 г., пасля шматгадовага перапынку, зноў была адкрыта аспірантура. У 1996 г. выйшаў першы нумар уласнага перыядычнага выдання “Педагог”, якое праз год пачало называцца “Універсітэцкі веснік”.

Лагічным вынікам развіцця ўстанова ў 1980 – 1990 гг. стала пераўтварэнне 30 чэрвеня 1997 г. педагагічнага інстытута ва універсітэт.

Пасля атрымання новага статусу наша навучальная ўстанова, якая доўгі час была поліпедагагічнай, пачала падрыхтоўку спецыялістаў і для іншых галін народнай гаспадаркі. Сёння універсітэт з'яўляецца буйнейшай навучальнай установай г. Магілёва і працягвае развівацца. З 1998 г. у ім друкуецца навуковы і метадычны часопіс “Веснік МДУ імя А.А. Куляшова”. У гэтым жа годзе адкрыты факультэты эканомікі і права, замежных моў. Пры універсітэце з 2000 г. дзейнічае інстытут павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі кадраў. У адпаведнасці са зменамі заканадаўства загадам Міністэрства Адукацыі Рэспублікі Беларусь № 2 ад 04.01.2001 г. нашу ўстанову сталі называць **«Установа Адукацыі “Магілёўскі дзяржаўны універсітэт імя А.А. Куляшова”»**. Сёння ва універсітэце працуе звыш 430 штатных выкладчыкаў, з якіх каля 200 маюць навуковыя ступені і званні, навучаецца каля 9000 студэнтаў, з іх 4300 на дзённым аддзяленні.

За 95 гадоў дзейнасці старэйшай вышэйшай навучальнай ўстановы Магілёва і трэцяй па ўзросту ВНУ краіны яе назвы неаднаразова мяняліся. Яна паслядоўна называлася: “Магілёўскі настаўніцкі інстытут” (1913 – 1918 гг.), “Магілёўскі Педагагічны Інстытут” (1918 – 1919 гг.), “Магілёўскі Інстытут Народнай Адукацыі” (1919 – 1921 гг.), “Магілёўскі Практычны Інстытут Народнай Адукацыі” (1921 – 1923 гг.), “Магілёўскі дзяржаўны педагагічны інстытут” (1930 – 1932; 1936 (7) – 1940, 1953 – 1978 гг.), “Магілёўскі дзяржаўны педагагічны інстытут імя М.М. Пакроўскага” (1932 – 1936 (7) гг.), “Магілёўскі дзяржаўны педагагічны інстытут імя І.Д. Папаніна” (1940 – 1953 гг.), “Магілёўскі дзяржаўны педагагічны інстытут імя А.А. Куляшова” (1978 – 1997 гг.), “Магілёўскі дзяржаўны універсітэт імя А.А. Куляшова” (1997 – 2001 гг.), «Установа Адукацыі “Магілёўскі дзяржаўны універсітэт імя А.А. Куляшова”» (2001 г. – сённяшні час). Імёны і назвы нашай навучальнай установы мяняліся разам з часам і яго запатрабаваннямі. Яны адлюстроўваюць тыя каласальныя змены, якія наша навучальная ўстанова перажыла разам з беларускім грамадствам за амаль стагоддзе сваёй гісторыі.

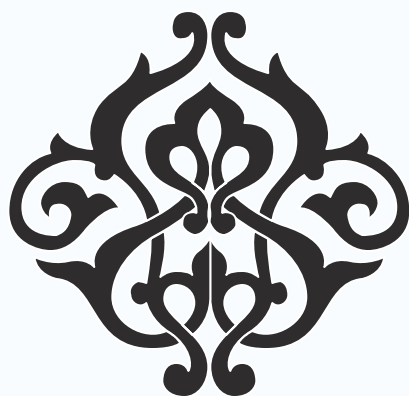
Літаратура:

1. Альбом фатаграфій. Фонд музея гісторыі Магілёўскага дзяржаўнага універсітэта імя А.А. Куляшова.
2. Артизов А.Н. М.Н. Покровский: финал карьеры – успех или поражение? // Отечественная история. – 1998. – № 1-2.
3. Бондаренко В.А. Могилевский государственный педагогический институт. Краткий очерк истории (к 60-летию основания). – Мн.: Вышэйшая школа, 1978. – 44 с.

4. Дзяржаўны архіў грамадскіх аб'яднанняў Магілёўскай вобласці (ДАГАМВ). – Фонд 9. – Воп. 7а, – Спр. 144. Протоколы засяданняў бюро Могілеўскага ГК КП(б)Б.
5. ДАГАМВ. – Фонд 42. – Воп. 3а. – Спр. 47. Планы работы и огульная перепіска парткома Могілеўскага пединститута.
6. ДАГАМВ. – Фонд 42. – Воп. 3а. – Спр. 58. Планы работы парторганизации КП(б)Б.
7. ДАГАМВ. – Фонд 42. – Воп. 3а. – Спр. 60. Отчет о работе парткома КП(б)Б, протокол отчетно-перевыборного собрания.
8. Дзяржаўны архіў Магілёўскай вобласці (ДАМВ). – Фонд 11. – Воп. 1. – Спр. 25. Проекты резолюций о передаче горжилсоюзу домовладения № 64 по ул. Ленинской и ходатайство Могілеўскага педагогического института о передаче в его ведение спортплощадки (быв. каток).
9. ДАМВ. – Фонд 927. – Воп. 1. – Спр. 1. Постановления Совета Народных Комиссаров БССР, приказы народного комиссариата просвещения БССР и решения Исполкома Могілеўскага областного Совета депутатов трудящихся о возобновлении работы институтов.
10. ДАМВ. – Фонд 927. – Воп. 1. – Спр. 708. Протоколы засяданняў Совета Института за 1978 – 1979 уч.г. – Кн. 1.
11. ДАМВ. – Фонд 927. – Воп. 5. – Спр. 21. Протоколы общих и отчетно-выборных собраний членов профсоюзов с приложением отчетов и докладов за 1977 – 1978 уч.г. – № 1-16.
12. Красовский Н.И. Высшая школа Советской Белоруссии. – Мн.: Вышэйшая школа, 1972. – 332 с.: ил.
13. Магілёўскі дзяржаўны ўніверсітэт імя А.А. Куляшова: мінулае і сучаснасць. Пад рэд. М.І. Вішнеўскага – Магілёў: МДУ імя А.А. Куляшова, 2003. – 260 с.
14. Сборник законов Белорусской ССР и Указов Президиума Верховного Совета Белорусской ССР 1938 – 1955 гг. – Мн.: Издание президиума Верховного Совета Белорусской ССР, 1956. – 348 с.
15. Сборник законов СССР и Указов Президиума Верховного Совета СССР (1938 – ноябрь 1968 гг.) – Мн.: Государственное издательство юридической литературы, 1969. – 710 с.
16. Чернобаев А.А. «Профессор с пикой», или Три жизни историка М.Н. Покровского. – М., 1992.
17. Энтин Дж. Спор о М.Н. Покровском продолжается // Вопросы истории. – 1989. – № 5. – С. 154-159.

ДАКУМЕНТЫ I МАТЭРЫЯЛЫ

ПЕРАЛІК ДАКУМЕНТАЎ

1. Заключение по прошенію М.А. Лиллипа о допущеніи к пріемнымъ въ институтъ испытаніямъ	19
2. Протокол № 1 Педагогическаго Совѣта Могилевскаго Учительскаго Института 1913 года Августа 28 дня	20
3. Правила для поступающихъ въ Могилевскій институтъ	24
4. Поздравление Могилевскому Женскому Училищу Духовнаго Ведомства	28
5. Прошеніе Его Высокопревосходительству Господину Попечителю Виленскаго Учебнаго Округа учителя Котелевской одноклассной цер.-приходской школы Чаусскаго уѣзда, Могилевской губерніи Филимона Сергѣева Карамазова	29
6. Протоколъ № 8 Педагогическаго Совѣта Могилевскаго Учительскаго Института. 1913 года Октября 1 дня	30
7. Протоколъ № 11 Педагогическаго Совѣта Могилевскаго Учительскаго Института. 1913 года Октября 14 дня	32
8. Протоколъ № 25 Педагогическаго Совѣта Могилевскаго Учительскаго Института. 1913 года Декабря 18 дня	34
9. Циркуляр № 1 от 4 января 1914 года г.г. Начальникамъ среднихъ учебныхъ заведеній Виленскаго учебнаго округа	37
10. Циркуляр № 27 от 12 марта 1914 года г.г. Начальникамъ среднихъ учебныхъ заведеній и директорамъ народныхъ училищъ Виленскаго учебнаго округа	38
11. Письмо педсовета Могилевскаго педагогическаго института Отделу народного образования Западной коммуны о преобразовании института из учительскаго в педагогический. 23 декабря 1918 г.	39
12. Письмо педсовета Могилевскаго Педагогическаго Института в Могилевскій Отдел Совнархоза. Сентября 1919 г.	40
13. Объяснительная записка к смете учебно-показательного хозяйства Могилевскаго Института Народнаго Образования на 1921 года	41
14. Протокол заседания Сектора Соціального Воспитанія от 1-го марта 192... ..	45
15. Протокол № 3 заседания открытаго в присутствіи студенческаго коллектива Совета Могилевскаго Института Народнаго Образования от 18 апреля 1919 года	51
16. Протокол № 9 заседания Совета Могилевскаго Института Народнаго Образования от 3-го октября 1921 года	61
17. Протокол № 10 заседания Совета Могилевскаго Института Народнаго Образования от 18-го октября 1921 г.	66

18. Положение о практических институтах	69
19. Инструкция о реорганизации Практических Институтов Народного Образования в Педагогические Техникумы	72
20. Письмо ректора ПИНО в Главпрофобр. Отдел педагогического образования. 26 мая 1923 г.	75
21. Схема размяшчэння педтэхнікума, а раней ПІНА	79
22. Пастанова 175 Савету Народных Камісараў БССР. Пра зьмену арт. арт. 30, 31, 33 і 34 Палажэння аб навуковых працаўнікох вышэйшых школ і навуковых устаноў БССР	80
23. Пастанова 284 Савету Народных Камісараў БССР. Пра рэарганізацыю рабочых факультэтаў БССР	82
24. Выпіска з пратаколу № 31 пасяджэння Магілеўскага РК АК КП(б)Б ад 21 лютага 1931 г. Аб праверцы работы Пэдкамінату (Пэд. Інстытут, Пэдтэхнікум, Пэdkурсы).....	84
25. План выполнения мероприятий взятых по 3 Всесоюзному Социалистическому соревнованию между Вузами и Втузами	85
26. Соцумова паміж Магілеўскім Пэдинстытутам імя М.М. Пакроўскага і Віцебскім Індустрыяльна-Педагагічным Інстытутам	89
27. Плян адзіннага партдню по ВУЗ-ам і ВТУЗ-ам 27/II-33 г., па пытаньню аб выніках залікаў /барацьба за якасьць і партыйнасьць вучобы/ становішча на тэорэтычным фронце	93
28. Пастанова Бюро Магілеўскага РК КП/б/Б ад 27/VIII 1933 г.	95
29. Выпіска з пратакола № ... пасяджэння Бюро Магілеўск. РККП(б)Б ад 25 / III 1934 г. Заява т. Малахава Кузьмы аб пасылцы яго на вучобу у Магілеўскі Пэдинстытут (ЛЕВІТ)	98
30. Пастанова № 827 Совета народных комиссараў БССР 29 мая 1935 г. Аб ходзе будаўніцтва інтэрнатаў ВНУ і Менскага дашкольнага тэхнікумаў	99
31. Постановление бюро Могилевского РК КП(б)Б от 16/X – 1935 года. Об утверждении акта проверки партдокументов первичной парторганизации Могилевского Пединститута	102
32. Рэзалюцыя мітынгу студэнтаў, выкладчыкаў, рабочых і служачых Магілеўскага Пэдинстытута, прысвечанага памяці трагічна загінуўшых лепшых ударнікаў сацыялістычнага будаўніцтва пры катастрофе агітсамалета “Максім Горкі”	107
33. Резолюция общего собрания партийцев, комсомольцев, научных работников и студентов Могилевского Пединститута, посвященного годовщине убийства т. Кирова	108
34. Рэзалюцыя Мітынгу студэнтаў і навуковых працаўнікоў Магілеўскага Педагагічнага інстытута з нагоды прамовы тав.Сталіна на I-й нарадзе Стаханаўцаў	109
35. Пастанова № 1857 Народнага Камісарыята Асветы БССР ад 2-га Снежня 1935 года. Па Рэвізіі Магілеўскага	

Педагагічнага Інстытута	110
36. Сьпіс і характарыстыкі загадчыкаў катэдр і выкладчыкаў грамадазнаучых дысцыплін Магілеўскага Пэдынстытута імя М.М. Пакроўскага	113
37. Вывады Камісіі па абследваньню матар’ялаў, змешчаных у “Камунары Магілеўшчыны” ад 10/П-36 г. № 33 аб выкладанні рускай літаратуры ў Магілеўскім Пэдынстытуце	120
38. Праэкт пастановы Бюро Магілеўскага РК КП(б)Б ад 21/П-36 г. Аб падрыхтоўцы первічнай партарганізацыі Пед. Інстытута да абмену партдакументаў	122
39. Пастанова Бюро Магілеўскага РК КП(б)Б ад 17/Х-1936 года. Аб становішчы Магілеўскага Пэдынстытута	125
40. Спісок преподавателей и студентов, выделенных для поездки на Всебелорусское совещание работников высших школ от Могилевского Пединститута	128
41. Докладная записка Могилевского ГК КП(б)Б в ЦК КП(б)Б. Отделу Школ и науки. 22/VIII 37 г.	129
42. Выводы Комиссии по обследованию Могилевского Педагогического Института им. Покровского в состав: зам.Наркома БССР т. Макаревича, инструктора ЦК КПБ т. Жарикова, инструктора горкома т. Воронова	132
43. Постановление Бюро Могилевского РК КП(б)Б от 21/V-1938 г. Об шефстве н.а. і Пед.інстытутаў над ж.д. клубам і депо .	140
44. Письмо директора МПИ Президиуму Могилевского Горсовета. 5. VII/ 1938 г. Копия Отделу Школ и науки Обкома и Горкому КП(б)Б	142
45. Письмо секретаря парткома МПИ Центральному Комитету Всесоюзной коммунистической партии /большевиков/. Председателю СНК СССР т. Молотову. 9/Х 1938 г.	143
46. Письмо ЦК КП(б)Б. Отдел школ в Могилевский обком ВКП (б). 14 октября 1938 г.	146
47. Докладная записка Вр. Директора Могилевского Пединститута Перовского П.П. Секретарю Могилевского обкома КП(б)Б тов. Малину. 2 марта 1939 г.	147
48. Кандидатский минимум по диалектическому и историческому материализму для аспирантов вуза	150
49. Об изучении диалектического и исторического материализма в аспирантуре ВУЗОВ и ВТУЗОВ /кроме аспирантуры по философии/ Выписка из приказа № 81 от 21 марта 1939 года	152
50. Артыкул студэнта Т. Мазалева “Фізкультурнікі магілеўскага пэдынстытута” (Камунар Магілеўшчыны. – 16.05.1939 г. – С. 2.)	155
51. Постановление Бюро Могилевского Обкома КП(б)Б. О столовой Могилевского Пединститута	158
52. Письмо руководителя кафедры марксизма-ленинизма	

зав. отделом агитации и пропаганды обкома КП/б/Б. 24/І 1940 г.	159
53. Отчет о работе кафедры марксизма-ленинизма за 1-е полугод. 1939/40 учебного года (сентябрь 1939 г. – январь 1940 г.)	160
54. Письмо зам. зав. отдела пропаганды и агитации Могилевского Обкома ЦК КП /б/ Белоруссии тов. Малину 4 /ІV-40	169
55. Список преподавателей социально-экономических дисциплин Могилевского Педагогического и Горецкого сельскохозяйственного институтов	170
56. Разверстка по предприятиям и учебным заведениям по подготовке парашютистов в 1940 году	173
57. Постановление Бюро Могилевского Обкома КП/б/Б. О состоянии преподавания основ марксизма-ленинизма в Могилевском пединституте. 27/ІV-1940 г.	174
58. Протокол №48 заседания бюро Могилевского ГК КП/б/Б от 29/V-40 года. О 10-тилетию Могилевского Пединститута	178
59. Докладная записка о состоянии преподавания курса “Основ марксизма-ленинизма” в Могилевском Государственном Пединституте	179
60. Докладная записка секретаря Могилевского обкома КП(б) Белоруссии по пропаганде Л. Бояновского в управление партийной пропаганды ЦК ВКП/б/ Тов. Александрову. 16/VI-40	183
61. Протокол № 55 заседания бюро Могилевского ГК КП/б/Б от 19/VI-40 года. О ходе государственных экзаменов и подготовке к новому учебному году в Могилевском пединституте.....	185
62. Указ Президиума Верховного Совета Белорусской ССР от 23 июня 1940 г. “О присвоении Могилевскому государственному педагогическому институту имени тов. И.Д. Папанина”	187
63. Итоги экзаменов по основам марксизма-ленинизма по Могилевскому Пединституту за II семестр 1939/40 г.	188
64. Протокол № 22 заседания кафедры марксизма-ленинизма Могилевского Пединститута. 25 июля 1940 года. Обсуждение плана распределения нагрузки между членами кафедры на новый учебный 1940/41 год. О порядке подведения итогов за истекший учебный год и мероприятиях на предстоящий год	189
65. Письмо И.Д. руководителя кафедры Перовского в отдел агитации и пропаганды Могилевского Обкома КП/б/Б. 29/VII-40 г.	193
66. Постановление Бюро Могилевского Обкома КП/б/Белоруссии. О готовности к новому учебному году Могилевского пединститута 30/VIII-40 г.	197
67. Личный листок по учету кадров директора МПИ Казакова Федота Николаевича	199

Ад складальнікаў	3
Гісторыя Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А.А. Куляшова – люстэрка грамадска-палітычных і культурных працэсаў XX ст.	5
Дакументы і матэрыялы	17
Паказальнік імёнаў	202
Спіс скарачаных слоў	208
Пералік дакументаў	212

Кнігу можна прыбresti в книжном магазине университета «Мир знаний».
МГУ им.А.А.Кулешова, г.Могилев, ул.Космонавтов, 1.
Тел. 28-41-82